

“GA ANDERS NAAR BUITEN”

de Hortus, strategie 2019 - 2025

de hortus

Hortus Botanicus Amsterdam - anno 1638

Strategisch plan Hortus Botanicus Amsterdam 2019-2025

Toevoeging augustus 2020

Naar aanleiding van de coronacrisis is de looptijd en de planning van dit strategisch plan aangepast. Liep het plan eerst t/m 2023, nu is dat gezien de impact die de coronacrisis op de financiële situatie van de Hortus heeft, aangepast naar 2025. Daarnaast kon een aantal zaken die voor 2020 waren voorzien, niet worden uitgevoerd. Dit is in het plan aangepast, met aan het begin en einde van de aanpassing een gele arcering.

Inleiding

Circa 80% procent van de biomassa op aarde, dat wil zeggen van de totale massa van alles wat leeft, bestaat uit planten. Zo'n 20% bestaat uit micro-organismen zoals schimmels en bacteriën. Slechts maximaal 0,5% van de totale biomassa bestaat uit mensen en dieren. Zonder planten zouden mensen niet kunnen leven. Ze zijn de leveranciers van zuurstof en voedsel, basis voor medicijnen, kleding, verfstof en bouw materiaal en een energiebron. En ze zijn ongelooflijk slim: planten kunnen dingen die wij mensen niet kunnen. Ze kunnen gifstoffen maken om zichzelf te verdedigen, ze kunnen hun fotosynthese-proces aanpassen aan de klimatologische omstandigheden, ze kunnen met vorm, geur en kleur insecten lokken voor de bestuiving. De gemiddelde mens weet daar maar weinig van. Mensen gebruiken planten op vele manieren zonder te beseffen hoe ingenieus ze in elkaar zitten en hoe afhankelijk we van ze zijn. Nu de biodiversiteit wereldwijd onder druk staat, wordt de rol die de Hortus heeft om mensen meer te leren over planten steeds belangrijker.

Diversiteit van planten is de rode draad in de geschiedenis van de Hortus Amsterdam. Vanaf de oprichting in de zeventiende eeuw wordt in de Hortus onderzoek gedaan naar soorten. De tuin werd opgericht om medicinale planten te kweken als lesmateriaal voor artsen en apothekers. Vervolgens werd er in de Hortus gewerkt aan het beschrijven en classificeren van de verschillende plantensoorten. Tegenwoordig worden de verschillende planten gekweekt om de rijkdom van het plantenrijk te tonen aan het publiek. De laatste decennia wordt steeds duidelijker dat de biodiversiteit onder druk staat: steeds meer soorten sterven uit. Als er één plek is waar het verhaal van biodiversiteit aan een breder publiek verteld moet worden, is het de Hortus Amsterdam.

Historie

Sinds de oprichting in 1638 was de Hortus Medicus een leertuin die artsen en apothekers opleidde in het herkennen van geneeskrachtige plantensoorten. Johannes Snippendaal schreef in 1646 de eerste plantencatalogus waarin hij 796 verschillende plantensoorten opsomde. Snippendaal was al een vroege hoeder van biodiversiteit want hij wisselde planten uit met andere botanici, zodat eventuele sterfte kon worden opgevangen door de aanwezigheid van planten in andere collecties. Ook verzamelde hij meer dan alleen medicinale gewassen. Het was de eerste stap van Hortus Medicus naar Hortus Botanicus.

In 1682 verhuisde de Hortus naar de huidige standplaats in de Plantage. Het oudste overgebleven gebouw is de toegangspoort, gebouwd in 1715. Na vestiging in de Plantage kregen sierplanten en buitenissige gewassen van overzee, meegenomen door VOC-schepen, een plek. Zo ontstond een van de rijkste plantencollecties van Europa. Deze soortenrijkdom trok de aandacht van de Zweedse botanicus Carl Linnaeus. Met zijn werk aan de Nederlandse plantencollecties bracht hij de plantenkunde naar het volgende wetenschappelijk niveau. Hij was de eerste die planten structureel ging classificeren en introduceerde de binominale nomenclatuur (naamgeving) die tot op de dag van vandaag de standaard is in de biologie. Hij beschreef gedurende zijn leven zo'n 9.000 planten.

Hij stuurde zijn leerlingen de hele wereld over, om planten te vinden, te beschrijven en te benoemen, maar ook om deze mee terug te nemen naar Europa. Een van zijn leerlingen was Carl Thunberg, die onder de vlag van de Hollanders planten in Japan moest bestuderen. Van zijn reis, via de Kaap, belandden veel planten in de Hortus Amsterdam. Inmiddels zijn er wereldwijd zo'n 270.000 soorten planten bekend (en nog vele niet ontdekte soorten), waarvan er 4.000 in de Hortus te vinden zijn.

In 1877 werd de Hortus onderdeel van de Universiteit van Amsterdam. Er werd een collegegebouw gebouwd, rechts naast de toegangspoort (de huidige Oranjerie). Ruim een eeuw lang was de Hortus een belangrijk plek voor botanisch onderwijs en onderzoek. Van 1886 tot 1918 was Hugo de Vries directeur en kende de Hortus een wetenschappelijke opleving. De Vries maakte naam met zijn experimentele onderzoek naar genetica en herontdekte de vergeten wetten van Mendel. Toen de Columbia University hem naar New York wilde halen, deed Amsterdam er alles aan om de wereldberoemde professor te behouden. Op zijn wens werd een nieuw collegegebouw annex laboratorium neergezet; het huidige roodstenen Hugo de Vriesgebouw, en de markante Palmenkas in de hoek van de tuin.

Eind 20e eeuw kwam de Hortus in groot gevaar. In 1986 wilde de Universiteit van Amsterdam een nieuwe onderzoekstuin in de Bijlmer ontwikkelen en de Hortus niet langer financieren. Een bijzonder burgerinitiatief verhinderde de sluiting en bebouwing van de tuin. “Nooit meer verkassen” is het motto dat ruim 8.000 Amsterdammers bond in hun verzet. Ze werden lid van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Hortus. In 1992 werd de zelfstandige Stichting Hortus Botanicus Amsterdam opgericht, tot behoud en instandhouding van de tuin. De tuin, de kassen, de kweektuin en een deel van de gebouwen kwamen onder beheer van de Stichting. Het middelste gedeelte van het Hugo de Vriesgebouw werd verkocht, de linker en rechterzijde bleven van de Hortus.

Een nieuw begin

De onafhankelijkheid van de Hortus legde een zware druk op haar voortbestaan. De opening van de Drieklimatenkas in 1993 markeert de omvorming van de Hortus tot publieke botanische tuin met educatie als een van de hoofddoelstellingen. De kas laat met drie verschillende klimaten (tropisch, subtropisch en woestijn) zien hoe planten in verschillende werelddelen groeien en wat de invloed van klimaten op plantengroei is.

In de jaren daarna ontwikkelt de Hortus zich, met financiële steun van de gemeente Amsterdam, tot een professionele tuin. In 2004 wordt de Oranjerie verbouwd tot café-restaurant en in 2011 de voormalige Hortulanuswoning (uit 1862) tot winkel. In 2013 wordt het Kweekhuis gebouwd en de Overtuin (gelegen aan het Hortusplantsoen) heringericht. De kweekfaciliteiten, winterstalling, werkplaatsen en zadencollectie zijn daar ondergebracht.

De Hortus wil haar bedrijfsvoering verder verduurzamen. Een belangrijke stap wordt gezet in 2017, met de koppeling van de Hortus-verwarming aan de Warmte Koude Opslag van de Hermitage (‘tussen kunst en kas’). De overtollige warmte van de Hermitage wordt gebruikt om de kassen van de Hortus te verwarmen, en de Hortus stuurt koude terug, zodat de Hermitage daarmee kan koelen. Dit levert de Hortus een jaarlijkse besparing op het gasverbruik op van 65%. De gezamenlijk bereikte CO₂-reductie bedraagt jaarlijks ongeveer 250 ton.

In 2014 trok de Hortus ongeveer 150.000 bezoekers. Dit aantal groeide jaarlijks tot ruim 220.000 bezoekers in 2018. De Hortus is iedere dag geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Het hele jaar door worden er activiteiten en evenementen georganiseerd. In 2018 werd een omzet van ongeveer 3 miljoen euro gehaald, waarbij het grootste gedeelte van de inkomsten uit entree en horeca werd gehaald. Daarnaast zijn de winkel, verhuur en een bijdrage van de Vriendenvereniging belangrijke bronnen van inkomsten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente Amsterdam (zo’n 16% van de totale inkomsten) is onmisbaar. De grootste financiële uitdaging voor de Hortus is het onderhouden van de 8 Rijksmonumenten en 5 kassen die op het complex van 1,2 hectare staan.

Inmiddels zijn thema’s als biodiversiteit en duurzaamheid belangrijker dan ooit. Eeuwenlang geloofden mensen dat de natuur onoverwinnelijk was. Maar de laatste decennia is de situatie sterk veranderd. Het plantenrijk is veel kwetsbaarder dan gedacht. Volgens de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) zitten we in de 6e uitstervingsgolf, vergelijkbaar met het uitsterven van de dinosauriërs. In mei 2019 luidden ook wetenschappers van de Verenigde Naties (IPBES) de noodklok over de wereldwijde achteruitgang van biodiversiteit ten gevolge van klimaatverandering, intensieve landbouw en overbevolking. Volgens IPBES is het tempo waarin de biodiversiteit terugloopt nu al een bedreiging. Als er niets verandert, verliezen wij het plantenrijk als onuitputtelijke bron van voedsel, medicijnen en schoon drinkwater en zal de wereld er over een tijd heel anders uitzien.

De nieuwe strategie

Wij vinden dat mensen goed voor de aarde moeten zorgen. Biodiversiteit en balans in de natuur zijn onmisbaar voor het leven op aarde. De Hortus is als botanische tuin een plek en platform, toegankelijk voor iedereen die meer wil weten over planten. Ondanks dat je middenin de stad bent, bevind je je meteen in een andere wereld zodra je door de toegangspoort van de Hortus bent. De harmonieuze omgeving zet je zintuigen open, de schoonheid van onze tuin zet aan tot bewuste waarneming. Op het moment dat die beleving plaatsvindt, bieden wij kennis: de Hortus geeft betekenis aan wat je ziet. Deze kennis laat je anders naar planten kijken. Geïnspireerd ga je de Hortus weer uit en beseft je wat het belang van planten op aarde is - en ga je daar hopelijk naar handelen.

De Hortus is een plek én een platform:

- voor inspiratie
- die je zintuigen prikkelt
- op het snijpunt van beleving en kennis
- waar je het belang van planten voor leven op aarde voelt of beseft.

Missie

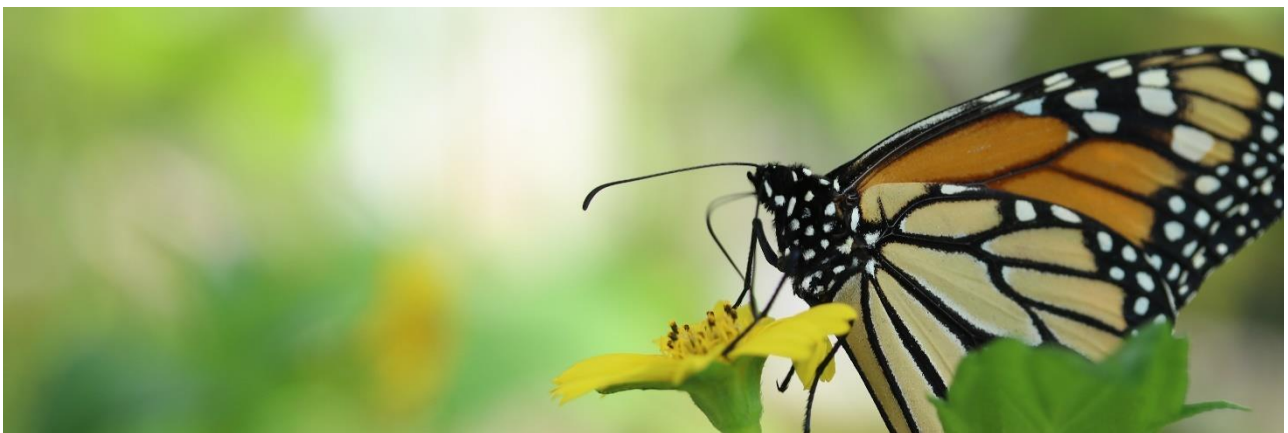
De Hortus Amsterdam wil mensen van alle leeftijden inspireren door ze de schoonheid en diversiteit van planten te laten zien en zo hun kennis over planten te vergroten. Wij dragen er aan bij dat mensen het belang van planten voor leven op aarde beseffen en daar naar gaan handelen.

Visie

De Hortus Botanicus Amsterdam is een botanische tuin waar je anders naar buiten gaat dan je naar binnen kwam. Het eeuwenoude cultureel erfgoed biedt een harmonieuze plek, waar mensen de schoonheid van planten op verschillende manieren ervaren en wij ze laten begrijpen wat ze waarnemen. Met haar rijke historie en veelzijdige collectie vormt de Hortus het ideale platform voor de dialoog over planten en de onmisbare rol die zij op aarde innemen.

Merkwaarden

Harmonie, schoonheid en inspiratie.

Uitwerking van de strategie

Onze strategie voor de komende jaren hebben wij opgehangen aan 5 speerpunten die allen met een p beginnen. In de komende hoofdstukken behandelen we respectievelijk de plek, het platform, personeel & organisatie, pecunia en het project: de vernieuwing van de Drieklimatenkas.

Een bijzondere plek voor onze bezoekers zijn we al heel lang, en de afgelopen jaren zijn flink wat zaken geprofessionaliseerd. Deze lijn zullen we uiteraard doorzetten. De zichtbare veranderingen de komende jaren zullen vooral in het teken staan van de verhalen die we op meerdere manieren in de tuin gaan vertellen en de uitbreiding van onze platformfunctie.

De plek

Onze plek, onze prachtige botanische tuin van 1.2 hectare, omringd door cultuurhistorisch erfgoed, willen wij in optimale vorm doorgeven aan komende generaties. Wij willen voor onze bezoekers de beleving in de tuin, in de gebouwen en in de kassen vergroten en verdiepen.

- Het is een perfect onderhouden tuin die het gevoel van harmonie en schoonheid ondersteunt.
- De tuin wordt beleefd als een reeks van contrasten die harmonieus verbonden is.
- In elk deel van de tuin zijn vorm en inhoud optimaal op elkaar afgestemd, waarbij de inhoud wordt aangeboden op drie niveaus: beleven (de ruimte), bekijken (de collectie) en bestuderen (de informatie).
- In de tuin zijn diverse verhaallijnen aanwezig die actuele thema's en historische wetenswaardigheden over het voetlicht brengen.
- De informatie is voor verschillende zintuigen voelbaar, zichtbaar en vindbaar.
- De buitenzijdes van de tuin worden gekend als etalages tot de tuin en nodigen uit tot een bezoek.
- Het cultuurhistorisch erfgoed is goed onderhouden en draagt bij aan de beleving van de tuin.
- De horeca is integraal onderdeel van de tuin en versterkt de beleving van de plantenwereld.
- De Hortuswinkel staat in harmonie met de tuin en heeft een assortiment dat inspireert en bijdraagt aan kennis over planten.

Collectie

Net zoals een tuin is een levende plantencollectie altijd in ontwikkeling en is daarin de hand van de mens die hem verzorgt zichtbaar. De ontwikkeling van de collectie is erop gericht te specialiseren in een aantal karakteristieke plantengroepen, zodat daarover specifieke kennis en vaardigheden kunnen worden opgebouwd. Twee collectie-onderdelen die we zeker verder willen ontwikkelen zijn de Kaapse planten (Zuid-Afrika) en inheemse planten uit de gebieden die belangrijk zijn voor Amsterdam: de duinen en de waterrijke gebieden van Laag Holland.

Een ander motief in de ontwikkeling van de collectie is het verzamelen en verzorgen van planten die mensen tot de verbeelding spreken, aangevuld met soorten die sterk bedreigd worden. Om plaats te maken voor soorten waar we de collectie doelgericht mee willen opbouwen zullen regelmatig ook planten met minder doelmatige toepassingsmogelijkheden worden afgestoten.

Onderhoud

Het tuinonderhoud moet de komende jaren op peil worden gebracht. Dit willen we doen door meer capaciteit in te zetten op plantverzorging. Dit kan onder meer gerealiseerd worden door te automatiseren waar mogelijk en het zoveel mogelijk onderhoudsvriendelijk ontwerpen & aanleggen van structuren en infrastructuur in de tuin. Ook zal waar nodig gekeken worden naar de verdeling van werkzaamheden tussen medewerkers en vrijwilligers.

Uiteraard moeten we toetsen of we aan verwachtingen voldoen. Naast het monitoren van bezoekersindrukken via online referenties willen we voor een onafhankelijke beoordeling van onze horticulturele kwaliteit, de horticulturele bedrijfsvoering en resultaat (conditie van de collectie) in de komende periode twee keer professioneel laten auditen.

Masterplan

De tuin van de Hortus herbergt planten van over de hele wereld, die groeien in verschillende klimaten. Ze worden tentoongesteld in verschillende omgevingen en belevingen in tuin en kassen. De Hortus heeft aan haar publiek verschillende verhalen te vertellen. Dit heeft invloed op de inrichting van de tuin. In de komende drie jaar zal er een masterplan worden ontwikkeld, waarbij voor elk onderdeel van de tuin, elk vak en elke kas de juiste rol in het geheel beschreven zal worden. Indien nodig zal ook voor sommige delen de inrichting en vormgeving aangepast worden. De collectie wordt hierdoor zorgvuldig ingedeeld en geselecteerd om deze onderdelen zo goed mogelijk in te vullen. Alle onderdelen krijgen daardoor een eigen karakter, maar passen in het geheel en doen recht aan de educatieve doelstelling van de Hortus Amsterdam. Onderdeel van het masterplan vormt het zicht naar buiten. De straatzijdes van de tuin moeten dienen als etalages en de passant een blik geven in de wondere wereld van de Hortus. Zo moet het entreegebied al een aantrekkende werking hebben en buiten al laten zien wat je binnen in de Hortus kunt verwachten.

Ook worden in het masterplan keuzes gemaakt over praktische zaken met betrekking tot tuinaanleg en -onderhoud. Zo zullen er zaken worden vastgelegd over materiaalgebruik in de tuin (van paden tot bordjes) en over de manier waarop infrastructuur (water, elektriciteit, besturing) op een toegankelijke manier in de tuin wordt verwerkt. Daarbij zijn stijlcontinuïteit, bedrijfszekerheid en duurzaamheid sleutelwoorden.

Verhalen in de tuin

De Hortus Amsterdam is bij uitstek de plek in Amsterdam om de verhalen uit het plantenrijk over het voetlicht te brengen. In de tuin kan de bezoeker routes lopen waarin verschillende thematische verhaallijnen te volgen zijn. Van een route langs de evolutie of een wandeling langs de historie van de botanie, tot een inzicht in de medische wetenschap uit de 17e eeuw of de diversiteit van de plantengroei in de Amsterdamse Havens. De informatie wordt op een zo breed toegankelijke manier aangeboden, waarvoor een combinatie van papieren en digitale folders als informatieborden en audiomiddelen gebruikt zal worden.

Winkel

Bezoekers verlaten de Hortus via de winkel. Een bezoek aan de winkel is integraal onderdeel van de beleving van de bezoeker. De educatieve doelstelling vanuit de tuin wordt ook in de winkel doorgevoerd. Het assortiment moet doen leren over planten, de liefde voor planten voeden en het belang van het plantenrijk doen beseffen. Het assortiment bestaat uit (internationale) boeken, bewuste producten bij voorkeur van lokale ondernemers, planten, bollen en zaden en een unieke Hortuslijn die een duurzame herinnering aan het tuinbezoek meegeeft.

Horeca

Met een seizoensgebonden aanbod zoekt de Oranjerie aansluiting met de tuin, het geserveerde ligt in het verlengde van de omgeving. Toegevoegde waarde voor deze bewustwording is de kruidentuin die direct naast het terras is gelegen. We leggen op de menukaart - die elke seizoen wisselt - uit welke producten we gebruiken, en waar ze vandaan komen.

Door gebruik van verantwoorde producten, zowel in assortiment als in aankleding, willen we de consument gastvrij benaderen maar ook bewust maken van wat de Hortus vindt passen bij deze kwetsbare tijd. Met een reductie in het gebruik van plastic en het beperken van het gebruik van wegwerpproducten laten we zien hoe je kunt bijdragen aan een duurzamer samenleving.

Onderhoud gebouwen

Het meerjarenonderhoudsplan (MJOP) is eind 2018 opnieuw voor de komende 30 jaar doorgerekend. Voor 2019 en 2020 zijn de uit te voeren werkzaamheden vastgesteld. In 2020 zijn veel buitenwerkzaamheden aan de monumenten ingepland, omdat we een subsidie hebben aangevraagd bij RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), waarin een bijdrage aan het buitenonderhoud van monumenten is aangevraagd. Begin september hebben we gehoord dat deze subsidie toegekend is voor de periode van 2020 – 2026. Eind 2019 zullen we een start gaan maken met de bepaling van de werkzaamheden voor 2021, zodat we voor de begroting van 2021 tijdig kunnen inschatten of de dotatie groot onderhoud hierin voorziet. Hetzelfde geldt voor de jaren 2022 en 2023.

De Hortus heeft samen met IVN en de Van Dijk Nijkamp Stichting (eigenaar van het middelste gedeelte van het Hugo de Vriesgebouw) onderzocht of we zonnepanelen kunnen leggen op alle kantoren van het Hugo de Vriesgebouw. Voor alleen het middelste gedeelte is een vergunning verleend, niet voor de oost- en westzijde die in ons bezit zijn. De komende jaren zullen we onderzoeken of er met aanpassingen wel zonnepanelen gelegd kunnen worden op deze daken, of op andere gebouwen in **onze tuin**.

Naar verwachting zal het MJOP in 2021 of 2022 weer opnieuw doorgerekend moeten worden. Minimaal een keer per jaar zal gekeken worden of de dotatie Groot Onderhoud aangepast moet of kan worden, gezien de financiering van het onderhoud op de lange termijn. In **2025** willen we dat de middelen in de voorziening Groot Onderhoud tezamen met de beoogde jaarlijkse dotaties zodanig zijn, dat we tot **2035** het benodigde onderhoud kunnen financieren.

Het platform

De Hortus is de plek in Amsterdam als het over planten gaat, en die rol mag de komende jaren veel steviger en zichtbaarder worden neergezet. Wij willen het middelpunt worden in de dialoog over planten en ervoor zorgen dat mensen meteen aan de Hortus denken als het over planten gaat. Wij willen de rol van de Hortus in de botanische dialoog verbeteren en uitbreiden.

- Het merk 'De Hortus' staat voor het Amsterdams centrum waar de wereld van planten wordt gevoeld, gedeeld en besproken – sinds bijna vier eeuwen lang.
- De Hortus deelt actief haar kennis vanuit de collectie en historie, in de tuin en via andere on- en offline kanalen.
- De Hortus acteert als kennismakelaar in het veld van botanie; de Hortus zet zich in voor de bevordering van het creëren, delen en gebruiken van plantenkennis.
- De Hortus gaat verbindingen aan met relevante organisaties in onderwijs en wetenschap en beheert enkele collecties specifiek voor onderzoek en natuurbescherming.
- De Hortus is de plek voor natuur- en milieueducatie in de stad Amsterdam, zowel in de tuin als in een faciliterende rol daarbuiten.
- De Hortus biedt ruimte voor anderen om inspiratie op te doen en op eigenwijze onze missie verder uit te dragen.

Wetenschap en onderzoek

De collectie in de Hortus wordt wetenschappelijk beheerd en gedocumenteerd. Dat betekent dat van iedere plant in de Hortus de herkomst, de locatie en uiteraard de soortnaam bekend is. De collectie omvat zo'n 4.000 individuen waarvan alle gegevens zijn verzameld in een digitale database. Wij beschouwen onze collectie als onderdeel van de wereldwijde collectie planten in botanische tuinen, en stellen de belangrijkste gegevens uit de database beschikbaar aan dit netwerk via de kanalen van Botanic Gardens Conservation International (BGCI).

De database dient bovendien als uitgangspunt voor informatievoorziening aan de bezoeker over onze collectie. Gekoppeld hieraan is Garden Explorer, de website waar elke bezoeker elke plant in de collectie met locatie kan opzoeken. Door de gegevens in de database regelmatig bij te werken, levend te houden, neemt ook betrouwbaarheid toe en daarmee de bezoekerservaring voor hen die de collectie willen doorzoeken.

De Hortus is van oudsher een tuin gewijd aan de studie van het plantenrijk. Behalve educatieve activiteiten voor het brede publiek van kleuters tot biologiestudenten, willen we ook actief blijven in het wetenschappelijke veld. Dit doen we onder andere door onderzoekers van diverse universiteiten uit te nodigen onderzoek te doen aan onze collectie. Ook willen we de komende jaren de mogelijkheden verkennen voor het aanstellen van een Hortushoogleraar en willen we de winnaar van de jaarlijkse Hugo de Vriesprijs voor botanisch onderzoek zijn/haar lezing in de Hortus laten geven.

Soortbescherming

Het is voor een botanische tuin belangrijk om actief te zijn op het gebied van soortbescherming. Dit doen we door collecties aan te leggen van internationaal bedreigde plantensoorten en op nationaal vlak door aan te haken bij initiatieven voor de bescherming van biodiversiteit in Nederland. Partners hierin zijn organisaties als Levend Archief, Cruydt-Hoeck en NLBloeit. Hierbij is de combinatie van educatie met de levende collectie telkens van groot belang.

Netwerken

De Hortus is en blijft actief in het netwerk van botanische tuinen en gerelateerde instituten. Wij zijn lid van de Nederlandse Vereniging voor Botanische Tuinen (NVBT) en dragen bij aan diverse gremia zoals bestuur en visitatiecommissie. Op internationaal vlak is de Hortus aangesloten bij Botanic Gardens Conservation International (BGCI). Door in beide samenwerkingsverbanden actief te zijn met deelname en bijdrage aan overleggen, congressen en andere bijeenkomsten houden we ons netwerk levend en de vakkennis over botanische tuinen in de organisatie courant. Daarbij nemen we deel aan de internationale uitwisseling van zaden tussen botanische tuinen. Behalve het in stand houden van de collectie is ook de netwerkfunctie hiervan belangrijk. Een bijzondere rol speelt de Hortus in het stimuleren van innovatie in het collectiebeheer bij botanische tuinen, namelijk als aanspreekpunt voor gebruikers IrisBG (collectiebeheer-software) en door het initiëren en co-organiseren van de jaarlijkse *IrisBG user conference* sinds 2016.

Kennismakelaar

Naast het aanbieden van plantenmateriaal of het ter beschikkingstellen van collectieonderdelen voor bijvoorbeeld onderzoek, wil de Hortus ook kennis delen. Dit kan kennis zijn die de Hortus zelf in huis heeft, maar de Hortus ziet ook een rol voor zichzelf als kennismakelaar, waarbij de Hortus met haar brede (botanische) netwerk andere instanties kan helpen en hen in contact kan brengen met de juiste partijen. Een voorbeeld hiervan is de subtropische binnentuin van Hotel Jakarta (Westcord Hotels), waarbij het tuinteam van de Hortus hielp bij het selecteren van de geografisch juiste plantensoorten en de beste kwekers daarvan. Voor de aanleg en het onderhoud van de binnentuin bracht de Hortus het hotel in contact met Copijn.

Ook de rol van de Hortus bij de invulling van de educatieve kweekkas bovenin het schoolgebouw van het Comenius Lyceum en de ontwikkeling van lessen binnen het havo/vwo curriculum is een vorm die de potentie heeft om ook op andere plekken toegepast te worden. De Hortus wordt regelmatig gevraagd voor vergelijkbaar groen-advies. Met de juiste vorm kan deze makelaarsrol van de Hortus tot ver buiten de poort helpen onze missie te vervullen.

Educatie

Na behoud en beheer van de huidige collectie, is educatie voor het brede publiek de hoofddoelstelling van de Hortus. Voor iedereen is er een toegankelijke manier om kennis over planten op te doen. Dit kan door een zelfstandige wandeling door de tuin te maken en een route te volgen, door met een rondleider mee te lopen of deel te nemen aan een van de vele aangeboden cursussen.

De Hortus bouwt aan een groot netwerk binnen het onderwijsveld. Vanuit de universiteiten van Amsterdam, Leiden en Wageningen worden hier lessen gegeven, er worden cursussen aangeboden in samenwerking met HOVO (volwassenonderwijs) en de Vrije Academie en er zijn lessen voor HBO's en MBO's. Vanuit de nauwe samenwerking met het Comenius Lyceum in Amsterdam (het Econasium) ontstaan lessen die ook gebruikt worden door andere middelbare scholen. De grootste groep die hier komt, zijn de basisscholen. Voor ieder niveau in het primair onderwijs is er een lesaanbod. Deze bezoeken worden intensief begeleid door het educatieteam van de Hortus. De laatste tijd richt het educatieteam zich op unieke, intensieve samenwerkingen met individuele basisscholen. Door de ontwikkeling van op maat gemaakte programma's voor verschillende, vernieuwende onderwijssystemen hoopt de Hortus duurzame relaties aan te gaan met scholen en daarmee kinderen meer dan eens in contact te kunnen brengen met de Hortus.

De Hortus wil haar rol als botanisch kenniscentrum niet alleen vervullen voor bezoekers van de tuin. Ook buiten de poort zal de Hortus haar kennis delen. Hiervoor worden diverse media ingezet, zoals podcast, youtube kanalen en instagram. Door via deze platformen verhalen, kennis en wetenschap te delen is het groene culturele erfgoed van de Hortus voor iedereen beschikbaar.

Recreatieve programmering

Uiteraard ziet de Hortus ook een belangrijke rol weggelegd voor de recreatieve functie van de instelling. Voor een groot deel van de bezoekers is het beleven en het genieten van de tuin het belangrijkste bezoekmotief. De schoonheid van de tuin en de oase van rust worden vaak genoemd in recensies. Het past binnen de strategie om, alvorens de kennis van de planten over te brengen, eerst de verwondering over het plantenrijk aan te wakkeren. De afgelopen decennia heeft de Hortus haar rol als publiekstuin enorm verstevigd en de toegangsdrempel voor het grotere publiek weten te verlagen. Door het organiseren van concerten, poëzieavonden, yogasessies, wandelingen en evenementen zoals Hortus by Night en de Museumnacht weet de Hortus telkens weer nieuwe publieksgroepen te bereiken. En vaak zien we daaruit langere bindingen ontstaan zoals een lidmaatschap bij de Vrienden of een bruiloftsfeest in de tuin. Ook de juiste samenwerkingen met externe partners binnen deze activiteiten zorgen voor exposure bij nieuwere doelgroepen. In de komende jaren zal het zoeken naar profilering binnen andere doelgroepen worden voortgezet, waardoor sommige huidige activiteiten worden stopgezet en nieuwe activiteiten zullen ontstaan.

Personeel & organisatie

Bij de Hortus werken zo'n 50 medewerkers en 80 vrijwilligers. Een zeer belangrijk kapitaal, met een onmisbare rol in de uitvoering van onze nieuwe strategie. Wij willen de betrokkenheid van iedereen die bij de Hortus werkt nog meer vergroten en zorgen dat onze organisatie effectiever en efficiënter wordt.

- Iedereen die bij de Hortus werkt doet dat met plezier en is trots op zijn werk. Geïnspireerd door de tuin zijn we allen enthousiaste ambassadeurs die de verhalen van de Hortus kennen en de missie en de visie uitdragen.
- Ook onze medewerkers hebben kennis van de actuele thema's die spelen in de tuin. Er komt een verbeterd inwerk- en opleidingsprogramma voor alle medewerkers en vrijwilligers.
- De Hortus is 7 dagen per week open, dus we zorgen ervoor dat elke dag hetzelfde niveau van dienstverlening en ondersteuning aanwezig is.
- We gaan taken en functierollen herorganiseren, eigenaarschap logisch maken, gericht werven en selecteren.
- We professionaliseren en actualiseren bestaande processen voor een grotere efficiency.
- We bevorderen integrale betrokkenheid en afdelingsoverstijgende samenwerkingen.
- We zijn een duurzame organisatie op meerdere fronten (in bedrijfsvoering, beheer en personeelsbeleid).

Ambassadeurschap

We streven ernaar om alle medewerkers zich ambassadeur van de Hortus te laten voelen, vanuit onze missie en visie te handelen en dit ook uit dragen naar het publiek. De bezoeker voelt zich welkom in de tuin en kan terecht bij elke medewerker voor informatie over de tuin en haar historie. Onze medewerkers vertellen graag over de tuin, de collectie en de historie.

Om de betrokkenheid en kennis van de medewerkers te vergroten, wordt er in 2021 een op maat gemaakte hostmanship training georganiseerd. Tevens wordt er in het najaar van 2020 een vast introductieprogramma ontwikkeld voor nieuwe medewerkers. Hierdoor leert men de organisatie op diverse onderdelen kennen waardoor de betrokkenheid vergroot zal worden.

De juiste mens op de juiste plek

We willen dat alle medewerkers met plezier werken bij de Hortus en voldoening halen uit hun werk. Dit willen we o.a. bereiken door een goede match tussen functie en medewerker. Dit begint bij een gerichte werving en selectie. Door vervolgens een goed inwerkprogramma te doorlopen voelt de nieuwe medewerker zich snel thuis in de organisatie is er een fundament gelegd voor verdere ontwikkeling. In het najaar van 2019 wordt er een basis inwerkprogramma ontwikkeld welke aangevuld wordt met specifieke functiegerichte onderdelen.

Er vindt 2 x per jaar een gesprek plaats (functioneringsgesprek en voortgangsgesprek) tussen de leidinggevende en medewerker. Er wordt getoetst of de medewerker nog een goede match heeft met zijn of haar functie, welke ontwikkelmogelijkheden er zijn en eventueel wordt er een opleidingsplan opgesteld. Het opleidingsbudget wordt jaarlijks vastgesteld.

Organisatie

De Hortus is 7 dagen per week geopend, dus ook in het weekeinde. Dat betekent dat er ook 7 dagen per week hetzelfde niveau van dienstverlening en ondersteuning aanwezig is. Op alle dagen van de week worden medewerkers ondersteund en gefaciliteerd t.b.v. een optimale uitoefening van hun

functie. In het najaar van 2019 wordt een plan opgesteld waarin de ideeën omtrent de ondersteuning worden uitgewerkt.

Herorganiseren van taken en functierollen

Naast ervoor te zorgen dat de juiste mens op de juiste plek zit, willen we ook de organisatiestructuur optimaliseren t.b.v. een effectievere en efficiëntere organisatie. In 2020 worden als gevolg van natuurlijk verloop afdelingen opnieuw ingericht en taken herverdeeld. Daarnaast creëren we nieuwe functies t.b.v. de professionalisering van de bedrijfsvoering.

Tevens worden bestaande processen geprofessionaliseerd en geactualiseerd.

Organisatiecultuur

We streven naar een open en transparante organisatiecultuur waarin alle medewerkers en vrijwilligers zich gewaardeerd, veilig en met elkaar verbonden voelen. Het doel is om meer verbinding te creëren tussen de medewerkers uit de diverse onderdelen van de organisatie. Dit doen we door integrale activiteiten te organiseren waarbij de medewerkers uit de diverse onderdelen elkaar ontmoeten, samenwerken en van elkaar leren.

Governance Code Cultuur en Ethische Code

De Hortus onderschrijft en volgt de Governance Code Cultuur en de Ethische Code voor Musea.

Vrijwilligers

Naast onze betaalde medewerkers werken er tientallen vrijwilligers voor de Hortus. Het werken met vrijwilligers is een bewuste keuze: zij helpen ons bij het verwerkkelijken van onze missie. Net als de medewerkers zijn onze vrijwilligers ambassadeurs van de Hortus. Dankzij hen kunnen we meer resultaten behalen, dus meer mensen laten genieten van en leren over planten.

Door een goed vrijwilligersbeleid te hanteren, willen we de motieven van vrijwilligers en de wensen van de organisatie bij elkaar brengen. Het vrijwilligersbeleid is een belangrijk instrument voor het goed functioneren van vrijwilligers in de Hortus, en daarmee voor het werven en behouden van vrijwilligers.

Duurzaamheid

De Hortus wil alles wat ze doet, zo duurzaam mogelijk doen. De eerste belangrijke stap hierin is gezet in de koppeling met de Warmte Koude Opslag (WKO) van de Hermitage. Daarnaast wordt einde 2019 een nieuw contract getekend met Renewi, zodat het afval gescheiden wordt opgehaald en zo duurzaam mogelijk wordt afgevoerd en verwerkt ("van afval naar grondstof"). In 2021 wordt onderzocht of en waar wij zonnepanelen zouden kunnen plaatsen. De vernieuwing van de Drieklimatenkas moet ervoor zorgen dat deze kas zo duurzaam mogelijk wordt qua energie-, (drink)water- en materialengebruik. We voorzien dat de zomers steeds droger zullen worden, en we daardoor in bepaalde periodes meer water nodig hebben. We zullen de komende jaren een plan maken om zoveel mogelijk regenwater op te vangen en te gebruiken, door het aanleggen van spaarbekkens onder onze kassen en gebouwen. De Drieklimatenkas is hier een belangrijk onderdeel in.

Ook ons personeelsbeleid willen we verder verduurzamen. Dit willen we bereiken door te investeren in de ontwikkeling van medewerkers en de organisatie. Door medewerkers te motiveren en te inspireren wordt het welzijn van medewerkers bevorderd. Daarnaast willen we voor alle medewerkers en vrijwilligers een gezonde en veilige werkplek. In 2019 is een start gemaakt met de inventarisatie van de risico's. In 2020 en 2021 worden de plannen m.b.t. het reduceren van de risico's verder uitgewerkt en

uitgevoerd. Ook kijken we welk hulpmaterieel we kunnen aanschaffen voor de medewerkers die soms lichamelijk zwaar werk moeten verrichten.

De producten die gebruikt worden in de Oranjerie en bij de catering van evenementen bij zaalverhuur worden zo duurzaam mogelijk ingekocht, en vertellen een verhaal dat bezoekers een groter bewustzijn geeft in ons consumptiegedrag. We kopen zoveel mogelijk wijn in met kurken in plaats van schroefdroppen. Groenten gaan we in samenwerking met een zorgboerderij telen en selecteren. Bij een overschot van een bepaald soort groente zetten we die op de kaart en vertellen we het verhaal dat daarbij hoort. Gefilterd water, plat en bruis, kan in Nederland perfect uit een kraan komen en hoeft niet in flessen getransporteerd te worden. We hebben inmiddels een installatie aangeschaft zodat we geen flessen meer hoeven te kopen.

Pecunia

Wij willen dat de Hortus voor altijd blijft bestaan. Dus zullen we investeringen voor de toekomst moeten doen om te zorgen dat we relevant blijven voor huidige en nieuwe bezoekers en om het benodigde onderhoud aan tuin, kassen en gebouwen te kunnen financieren. Wij willen ons draagvlak versterken en nieuwe inkomstenstromen genereren, alsmede onze kosten beheersbaar houden.

- De harmonie en rust in de tuin is van cruciaal belang. Met meer bezoekers is het zaak om te gaan werken in de daluren (winter/avonden) van de tuin. We kijken in 2020 en 2021 in welke van de volgende gebieden we willen groeien, en op welke manier:
 - Regulier bezoek (verruiming openingstijden, bezoekersspreiding)
 - Eigen programmering: openbare activiteiten (bijvoorbeeld Hortus by Night)
 - Besloten evenementen (zaalverhuur).
- Extra fondsen werven via Vriendenvereniging (nieuwe proposities ontwikkelen).
- Projectsubsidies werven (o.a. voor onderhoud) en (langdurige) partners zoeken en relaties met bestaande partners versterken (o.a. gemeente en universiteit).
- Subsidies en fondsen zoeken voor de ontwikkeling van educatieve en kennisactiviteiten
- Kostenbeheersing.

Financiën

De rol van financiën zal de komende jaren veranderen. De afdeling wordt geprofessionaliseerd, huidige processen worden geactualiseerd en er worden nieuwe processen opgezet. De focus ligt op het efficiënter gebruik van systemen en softwarepakketten waardoor wij aan de ene kant het werk binnen de afdeling kunnen herorganiseren en aan de andere kant het werk doelgerichter en effectiever kunnen maken.

De rol van de afdeling verandert van reactief naar proactief. Het team is zichtbaar en eigenaar van finance & control. Binnen de organisatie is de afdeling het aanspreekpunt voor financiële vraagstukken en draagt zij zorg voor transparantie en structuur. De vakkennis van het team zal door regelmatige coaching en training actueel blijven.

Financiën zorgt daarmee voor interne controle en kostenbeheersing. Budgethouders zijn betrokken bij de begroting en meerjarenraming en worden op de hoogte gehouden door regelmatige rapportages.

Businesscases

Door middel van business cases in 2020 brengen wij inzicht in de verdienonderdelen van de Hortus, de hortusactiviteiten. Dit helpt ons te besluiten hoe we onze daluren gaan inzetten. Door dashboards brengen wij inzicht in bezoekers en bezoektijden beïnvloed door seizoenen en activiteiten. Door adequate managementrapportages geven we inzicht in onze financiële situatie en liquiditeitspositie. Ook laten we zien hoe we kunnen sturen op de omzet van onze activiteiten, hoe we de vaste kosten kunnen beheersen, welke contracten binnenkort verlopen en wat we inkopen.

Zaalverhuur

Het verbreden van bepaalde aspecten in het aanbod van de verhuurmogelijkheden zal een hogere opbrengst met zich meebrengen zonder dat het de reguliere bezoeker in de weg zit. Met name de Palmenkas, voor de helft van het jaar een uiterst populaire huwelijkslocatie, kan op veel sympathie rekenen. Vanwege het gecombineerde aanbod met de catering is gebruik van deze ruimte op dit moment enkel buiten openingstijden toegestaan. Maar de fotoshoots in de tuin van huwelijksparen hebben bewezen dat deze romantiek op veel waardering kan rekenen van de bezoeker. De gemeente

Amsterdam heeft vele aanvragen voor een bijzondere huwelijkslocatie voor enkel de ceremonie. De Hortus wil hierop inspelen door de Indische kas (linkergeedeelte van de Palmenkas) tussen half mei en half oktober ook tijdens openingstijden beschikbaar te laten zijn voor huwelijksvoltrekkingen.

De stad Amsterdam

Wij denken dat de Hortus een belangrijke rol speelt in de stad Amsterdam. De Hortus is al bijna 400 jaar onlosmakelijk met de stad Amsterdam verbonden. Het is de enige (historische) botanische tuin en een onmisbaar element in de identiteit van de stad. De bewonersaantallen in Amsterdam stijgen al jaren en de verwachting is dat deze steeds nog meer zullen stijgen. Om de stad leefbaar te houden zal groen steeds belangrijker worden. Bovendien blijven ook de toeristenaantallen stijgen. De Hortus is een van de plekken bij uitstek om de stad te ondersteunen in de wens om deze toeristenaantallen te verspreiden, maar meer nog om juist de 'cultureel-historisch geïnteresseerde toerist' te trekken. Met de huidige ontwikkelingen op klimaatgebied en met de verwachte groei van de stad Amsterdam, zal de Hortus een steeds belangrijker rol gaan spelen. De Hortus is dé plek waar natuureducatie voor Amsterdammers (jong en oud) gegeven kan worden. Daarnaast is de botanische tuin een groene oase voor buurtbewoners en Amsterdammers die even aan het stadsgeweld willen ontsnappen.

In 2019 zijn de bestaande banden met gemeente Amsterdam aangehaald en zijn er nieuwe contacten binnen de gemeente gelegd. Deze zullen we de komende jaren onderhouden en zo mogelijk uitbouwen. In 2020 willen wij als partner in de Groenvisie van de gemeente genoemd worden, en samen met hen aan plannen bouwen met betrekking tot duurzaamheid. Ook hebben in 2019 de eerste afspraken met de Universiteit van Amsterdam plaatsgevonden. Daar zullen komende jaren meer gesprekken plaatsvinden om te zorgen dat de relatie die vroeger zo hecht was, wat steviger wordt dan deze nu is.

Vrienden

In 2019 zijn we begonnen met een plan om extra Vrienden te werven. Het laatste kwartaal van 2019 en 2020 zullen in het teken staan van de Drieklimatenkas: in die periode voeren we campagne onder de Vrienden voor extra donaties voor de kas. In 2021 willen we samen met het Vriendenbestuur een start maken met onderzoek binnen het huidige ledenbestand en de diverse doelgroepen binnen het bestand definiëren. Vanaf 2022 kunnen we dan kijken of we meerdere, verschillende proposities kunnen gaan invoeren. Daarnaast willen we actief gaan communiceren over de mogelijkheid om aan de Hortus na te laten, zodat we hopelijk meer legaten gaan ontvangen.

Projectsubsidies

In 2019 hebben we een subsidieaanvraag gedaan bij RCE en is een fondsenwerver bezig om fondsen en subsidieaanvragen te doen voor de vernieuwing van de Drieklimatenkas. Dit zal ons inzicht geven in de verschillende fondsen en subsidies die er zijn en hopelijk vinden we er een aantal waar we -naast de aanvragen voor de Drieklimatenkas- ook reguliere aanvragen voor de Hortus kunnen doen. De fondsenwerving voor de Drieklimatenkas heeft voorrang, dus hier zullen we tot 2022 actief mee aan de slag gaan.

Sponsoring

Najaar 2020 zullen we het huidige adoptieplan bekijken, eventuele aanpassingen doorvoeren en er in **2021** actief over gaan communiceren. Voor het opzetten van eventuele sponsorsamenwerkingen beginnen we daar in 2021 mee voor de Drieklimatenkas, en kijken we in 2022 en 2023 of we dat zouden kunnen uitbouwen naar Hortusbrede sponsorsamenwerkingen.

Het project: vernieuwing van de Drieklimatenkas

De Hortus Botanicus Amsterdam gaat de Drieklimatenkas vernieuwen. De Drieklimatenkas uit 1993 is een belangrijke publiekstrekker en essentieel voor de educatieve taak van de Hortus: bezoekers laten zien, voelen en ruiken wat planten betekenen voor de mens. De Hortus ziet het als taak om bewustwording te vergroten omtrent biodiversiteit. Want planten staan aan de basis van al het leven op aarde, en als die basis wankelt, wankelt de hele keten. Plantaardige biodiversiteit is een van de belangrijkste voorwaarden voor een vitaal ecosysteem. Het verdwijnen van die biodiversiteit kan grote gevolgen hebben en dat is precies waar de nieuwe drieklimatenkas de nadruk op zal leggen. De vernieuwing steunt op 4 pijlers: biodiversiteit, klimaat, educatie en duurzaamheid.

Van een drieklimatenkas die gericht is op het beleven van de verschillende klimaten, wil de Hortus omschakelen naar een drieklimatenkas waar de bezoeker in drie verschillende klimaten kan zien, voelen, ruiken hoe biodiversiteit tot stand komt. De nieuwe drieklimatenkas biedt de ideale context om op een zintuiglijke, fysieke manier te ervaren dat planten alleen kunnen overleven in het klimaat waarin zij thuishoren en dat soorten uitsterven, wanneer dit klimaat verandert. Door de drie klimaten en door de inrichting en uitleg in de kas wordt de bezoeker zich bewust van het belang van planten en biodiversiteit voor de mens.

Ging het bij de bouw van de kas in 1993 vooral om de ervaring van de verschillende leefomgevingen van het plantenrijk, nu gaat de Hortus een stap verder en worden verschillende mechanismes in de vorming van biodiversiteit in drie klimaten belicht. Om het verhaal van biodiversiteit veel beter te kunnen vertellen én de collectie meer tot haar recht te laten komen, moet de inrichting van de Drieklimatenkas gewijzigd worden. Hiervoor worden het tropische deel en het subtropische deel omgewisseld. Het thema subtropisch wordt toegespitst tot Kaaps. Het Kaapse Florarijck in Zuid Afrika kent een uitzonderlijk rijke biodiversiteit. Bovendien is de Kaapse collectie een van de oudste en belangrijkste collecties van de Hortus. Door de wisseling komt deze collectie aan de zuidkant, de beste locatie met het juiste licht voor deze veeleisende planten. Het tropische deel krijgt juist meer ruimte en profiteert van de bestaande loopbrug, waardoor de gelaagdheid van het tropisch regenwoud en de soortenrijkdom in de tropen veel beter te zien zijn. De woestijnkas, die duidelijk maakt hoe hard planten moeten werken om zich aan te passen aan het brute klimaat, blijft zoals hij is.

Daarnaast wil de Hortus de kas zo duurzaam mogelijk maken: isolerende wanden en dak, hergebruik van water (inclusief buffering van regenwater) en energiezuinige klimaatsystemen. De nieuwe glazen panelen op de wanden hebben een isolerende werking waardoor warmteverlies zoveel mogelijk beperkt wordt. Het dak, van waaruit de meeste warmte verloren gaat, krijgt een laag van het duurzame en sterk isolerende ETFE folie. Bovendien valt binnen het kader van deze vernieuwing een aantal praktische zaken te verbeteren, zoals verbetering van de groeiomstandigheden voor de planten en arbeidsomstandigheden voor het personeel. Van binnen wordt de kas met de collectie zo ingericht dat verzorging en onderhoud efficiënt en duurzaam uitgevoerd kunnen worden. Zo worden plantensoorten bij elkaar gezet die dezelfde hoeveelheid en frequentie aan water nodig hebben. In een kas met drie voor Nederland 'vreemde' klimaten wordt voortdurend gewerkt aan de optimalisatie van het geautomatiseerd klimaatsysteem. Op basis van onderzoek en samenwerking met andere botanische tuinen kunnen de meest efficiënte temperaturen ingesteld worden.

De vernieuwing van de drieklimatenkas is het grootste en belangrijkste project waar de Hortus de komende jaren aan zal werken. Het verbindt alle eerder genoemde speerpunten. Het levert een grote bijdrage aan de beleving in de tuin, het biedt kans om verbinding met organisaties aan te gaan, het vraagt de aandacht van alle afdelingen en het is een geschikt vehikel voor fondsenwerving. De opening van de gerenoveerde Drieklimatenkas in 2025 symboliseert als kers op de taart de voltooiing van het beoogde strategische traject.

Zie voor de laatste status van dit project www.dehortus.nl/vanmorgen.

